

Уважаеми г-н Ректор!
Уважаеми гости!
Уважаеми колеги и студенти!
Дами и господа!

За мен е особена чест да Ви поздравя с добре дошли на това мило тържество в чест на 80-годишнината на един от основателите на Великотърновския университет и да Ви припомня най-съществените моменти от жизнения и творческия му път.

Проф. Николай (Кольо) Петков Ковачев е един от най-значимите представители на съвременната българска ономастика. Създател на най-големия у нас ономастичен архив, съдържаш неоценимо и още неинвентаризирано богатство от топонимичен, антропонимичен, зоонимичен и пр. материал, автор на над 550 публикации в печата, десетина публикувани и още толкова непубликувани монографии, директор на създадения от него Център по българска ономастика при Великотърновския университет, той е онази крупна фигура на учен, педагог и стратег, чиято цялостна дейност изумява с мащабите и многопосочността си и бележи цяла епоха в историята на българската ономастика. С действителния си принос за развитието на ономастичната наука у нас, той се явява един от най-достойните ученици и продължители на делото на любимия си учител акад. Вл. Георгиев и един от малкото, за които можем да кажем, че са създали своя школа в науката.

Роден е на 22. 11. 1919г. в с. Кръвеник, Севлиево. Начално образование и първи прогимназиален клас завършва през 1931 г. в родното си село. Втори и трети прогимназиален клас завършва в с. Ново село (сега гр. Априлци), Троянско, след което продължава образованието си в гр. Габрово, където през 1938 г. завършва полукласическия отдел на известната с добрите си традиции Априловска гимназия. В този период от

живота си бъдещият учен-лингвист е по-скоро поет. Годината на завършването му е и година на първа творческа изява. Най-напред е отпечатана поемата му "Вечни скитници", а след нея следва юношеската му стихосбирка "Лунни песни", подписана с псевдонима Николай Лазурен. Подозирам, че известният езиковед в онзи момент се е чувствувал повече бъдещ поет, на което вероятно се дължи и изборът на филологическа специалност в университета. Факт е, че като студент по славянска филология Н. Ковачев издава втората си стихосбирка "Паяжини" (Габрово, 1939) под псевдонима Николай Лазурен-Синавир, рецензирана от Веселин Ханчев, а през през 1941г. отпечатва поемата си "Есенни видения от село" в сборника "Първа бразда", подписана пак с псевдонима Николай Лазурен. Поетичната му нагласа и придобитите в университета знания за славянските литератури го ориентират към преводаческа дейност. Плод на това са "Избрани стихотворения. Адам Мицкевич" (Севлиево, 1948, 66 с.), няколко публикации за живота и творчеството на Адам Мицкевич и др. Няколко издания на "Панонски легенди. Жития на Кирил и Методий" в превод на Н. Ковачев (I-то през 1942, а III-то през 1947) маркират нова насока в творческия му път. Очевидно е благотворното влияние на такива видни личности и учени като Ст. Романски, Ст. Младенов, М. Арnaudов, Й. Иванов, М. Попруженко и др., които студентът по славянска и руска филология в Софийския университет "Климент Охридски" е имал възможност да слуша през 1938 – 1942 г. Нагласата му за литературно и научно творчество не се променя и по-късно, когато след завършване на стажант-учителския институт към III мъжка гимназия София (1942 – 1943) и след участието му в първата фаза на Отечествената война (1944 – 1945) започва работа като учител.

Периодът 1945 – 1963 г. за него е период на учителствуване предимно в родното му село, където от 1946 г. е и директор на училището. През тези години той създава литературен кръжок към читалището в с. Кръвеник и става негов председател, председател е и на Комитет по старините към местния народен съвет, библиотекар в читалището на селото, съветник в местния народен съвет и председател на просветната комисия

към него, референт по наука и култура към отдел "Народна просвета" при Околийския народен съвет в гр. Севлиево (1949 – 1950), автор на проект за основаването на Градския народен музей, активен участник в откриването на музейна сбирка в с. Кръвеник, изработил експозиционния ѝ план, като в същото време събира, обработва и издава първия си значим труд в областта на българската топонимия – "Местните названия в Севлиево" (София, БАН, 1961) и начева работата по изследването на топонимията в Габровско. Библиографията на публикациите му от този период обхваща над 80 заглавия, отпечатани във вестник "Борба", "Балканско знаме", "Севлиеvsка трибуна", "Учителско дело", "Народна младеж", "Земеделско знаме", "Отечествен фронт", "Вечерни новини", "Стършел", в списанията "Български език", "Език и литература", "Народна просвета" и в различни сборници. Тематичното им разнообразие свидетелства за невероятно широк диапазон от интереси и дейност, която в много отношения напомня безкористната всеотдайност, родолюбие и енциклопедичност на най-изявените български възрожденци. Ще бъде справедливо, ако подчертаем, че с този период от живота си Н. Ковачев доказва колко извисена може да бъде професията селски учител. За истинския творец, педагог и общественик това не е доживотна присъда, както биха го приели много млади специалисти днес, а специфично поле за многостранни изяви на личността.

1963 г. носи неочаквани промени за утвърдения вече педагог и ономаст. Във Велико Търново се открива Висш педагогически институт и за конкурса по езикознание учителят Николай Ковачев е поканен лично от акад. Владимир Георгиев. Трудно е да се откажеш от такава чест, а и от такава възможност да разгърнеш силите си в една област, в която вече си се доказал. От есента на 1963 г. Н. Ковачев е асистент, а през 1965 г. е избран за доцент по общо езикознание във ВПИ "Братя Кирил и Методий". Изборът му през 1972 г. за професор е напълно закономерен. Той не просто е един от основателите на Великотърновския университет, но и заместник ректор на университета през 1968 г., декан на Филологическия факултет от 1963 до 1970 г., ръководител на Катедрата по езикознание до 1976 г. Новото обкръжение за него е повече от благоприятно.

Контактите с учени като Вл. Георгиев, Ал. Бурмов, Ив. Дуриданов, Ив. Гълъбов, Ст. Стойков, М. Младенов, Т. Бояджиев, П. Русев, Г. Димов, както и с редица по-млади учени, негови непосредствени колеги, се оказват много благоприятни за развитието му като университетски преподавател и учен. Административните му ангажменти не го отклоняват от предначертаните научни планове, които реализира със завиден размах и енергия.

Още през първата година от преподавателската си дейност проф. Н. Ковачев успява да организира събирането на значителен топонимичен материал чрез домашни и курсови работи на студентите-филолози. По-нататък тази практика се разширява чрез възлагането на теми за дипломни работи по топонимия, антропонимия, зоонимия, което е особена чест за най-добрите кръжочници от ръководения от него кръжок по ономастика, създаден още през 1964 г. като школа за теренна работа и последваща научна обработка на събрания материал. Така се стига до натрупването на огромен ономастичен архив, съдържащ над 70 % от топонимията на България, голяма част от антропонимията, зоонимията, вентонимията, астрономията и др., а в същото време и на краеведски материали, които са задължителна част на всяка от ономастичните задачи, възлагани от Н. Ковачев. Трудно е да си дадем сметка колко часове, дни, месеци, години от личното време на учения е отнела тази работа по организиране на събирателска дейност от този тип, по контролиране на постъпващите материали и подреждане в подходящ ред, за да са годни за ползуване във всеки момент. Освен енергичност и предприемчивост това изисква и рядък талант, какъвто явно малцина притежават. На тези му качества дължим не само създаването на този неоценим архив, чиято национална стойност тепърва ще оценяваме, но и създаването на Лаборатория по българска антропонимия през 1985 г. и прерастването ѝ през 1987 г. в Център по българска ономастика, чийто директор Н. Ковачев остава и след пенсионирането си на 1. IV. 1987 г.

Научното творчество на проф. Ковачев е добре познато на научната ни общественост. Библиографията му съдържа множество заглавия на книги, речници, учебници, помагала, ръко-

водства, програми, многобройни научни и публицистични статии и др. По случай 60-годишнината му беше издадена библиография ("Николай Ковачев. Библиография", Велико Търново, 1979, 51 с.) с над 220 публикации. Сред тях са монографиите "Местните названия в Севлиево", "Местните названия в Габровско", "Топонимията на Троянско", краеведския очерк "Миналото на героичен Кръвеник", студиите "Търново – Велико Търново", "За названията на улиците в България", "Названията на ветровете в България", "Речник на говора на село Кръвеник, Севлиево", "Географската лексика в топонимията на Северна средна Стара планина", "Названия на селищата във Великотърновско", "Втори принос към названията на ветровете в България", учебни помагала и др. Библиографията на трудовете му след 1979 г. съдържа още над 260 заглавия. Между тях са "Българска ономастика. Наука за собствените имена. Спецкурс" (Велико Търново, 1982, 230 с.), с второ издание "Българска ономастика. Наука за собствените имена" (София, ДИ "Наука и изкуство", 1987, 212 с.); "Честотно-тълковен речник на личните имена у българите" (София, ДИ "Д-р Петър Берон", 1987, 216 с.); "Севлиево и Севлевският край през Възраждането" (София, 1986, 416 с.) – в съавторство с Христо Йонков и Йонко Панов. В областта на топонимията и географската терминология след 1979 г. са отпечатани и редица статии и студии: "Географската лексика в пътеписите на Иван Вазов" (*O p o t a s t i c a*, 25, 1980, 197–221), "Някои лингвистични проблеми около имената на три укрепени селища от Втората българска държава" (В: Търновска книжовна школа, София, 1980, 351–358), "Названията на няколко средновековни селища като извор за етногенезиса на българския народ" (В: *С р е д н о в е к о в н и я т* български град. София, 1980, 243–252), "Няколко топонима от басейна на река Янтра в интерпретация на Ст. Младенов и на последните изследвания" (*Е з и к и литература*, 1981, III, 90–95), "Из старинната топонимия в Тетевенско" (Страници из миналото на Тетевенския край, София, 1981, 51–62 – в съавт.), "Началото на българската държава в светлината на предславянската и раннославянската топонимия в Североизточна България В: България 1300. Институция и държавна традиция. Т. II. София, 1982, 161–

163), "Езиково-поселищни отношения в басейна на река Янтра според селищните названия" (В: В е л и к о Гърново и Великотърновският край през вековете. Т. II. Велико Гърново, 1983, 121–133), "За произхода на селищните имена" (В: С б о р н и к за произхода на географските имена в Ловешки окръг, Ловеч, 1986, 40–58), "Няколко предварителни изводи от топонимията на Ловешки окръг" (Б ъ л г а р с к и език, 1987, №. 1–2, 114–116), "Селищните имена в Габровски окръг като исторически извор" (В: Т р у д о в е на ВТУ. Т. 22. София, 1987, 2, 165–193), "За името на средновековната крепост Ряховец – Раховец" (Е з и к и литература, 1989, № 3, 121–123), "За името на старопланинския резерват БОАТИН" (Е з и к и литература, 1991, №2, 129–130), "Етнолингвистични контакти в басейна на река Росица според топонимията" (Е з и к и литература, 1991, № 5, 80–85), "Турските завоевания в Ловешкия край според топонимията" (В: Т у р с к и т е завоевания на Балканския полуостров, отразени в исторически и литературни паметници от XIV – XIX век. Велико Гърново, 1992, 454–457), както и многобройни статии с научнопопулярен характер, публикувани във вестници и списания, например за имената на Клокотница, Велико Гърново, Петко Славейково, Габрово, Хотел – Хоталич, Вранлик, Марево, Долно Крушево, Боженци, Луковит, Дебелцово, Градище, Малък Вършец – Сръбе, Дамяново, Артанас – Росица, Кръмолин – Макри, Берипара – Бериево, Арфакларе, Оходен, Душево, Чадърлий – Сенник, Градница, Млечево, Крушуна, Ломни дол – Ловни дол, Севлиево, Гърхово, Шумата, Енев рът, Вита стена, Букурово – Младен, Горско Калугерово, Коевци, Идилево, Драгиевци, Новаковци, Драгановци. Тези публикации подсказват убеждението на автора, че науката е предназначена не само за тесен кръг читатели и най-значимото от научните изследвания трябва да бъде представено на широка читателска аудитория. В този смисъл ученият е общественик в най-прекрасния смисъл на тази дума, без да престава да бъде задълбочен изследвач.

В областта на антропонимията след 1979 г. проф. Ковачев има също така множество научни публикации. Между тях са "Поява и разпространение на името АЛБЕНА в българската антропонимия" (В: Езиковедски проучвания в чест на акад. Вл.

Георгиев, БАН, 1980, 238–243), "Относно имена на поета ЯВОРОВ и популярността му в българската ономастика" (Филологически студии, СНР, Велико Търново, 1981, 425–440), "Върху имената на Константин-Кирил Философ", (Старобългаристика 1983, № 4, 101–106), "Едно старинно име върху пръстен-печат от Търновград" (Б ъ л г а р с к и език, 1983, № 4, 319–322), "Върху презимената на Григорий Цамблак" (Търновска енижовна школа. Т. 3. София 1984, 201–206), "Двойни лични имена" (Б ъ л г а р с к и език, 1984, № 4, 367–371), "Пръстени-печати от XII – XIV век" (В: В е л и ч и е т о на Търновград [800 години от възстановяването на Българската държава]. София, 1984, 358–361), "Върху личните имена на търновградчани през вековете" (В: В е л и к о Търново 1185 – 1985. София, 1985, 96–113), "Върху монашеските имена в Търновград и Търновска епархия" В: Т ъ р н о в с к а книжовна школа. Т. 4. София, 1985, 241–246), "Славянското име ДЕСИСЛАВ – ДЕСИСЛАВА в българската антропонимия и изкуство" (О п о т а s t i с а, 30, Krakow, 1986, 241–247), "Зараждане и развитие на българската антропонимия" (В: Д о к л а д и от II международен конгрес по българистика. Т. 5 – Диалектология и ономастика. София, БАН, 1988, 23–27), "Генезис и разпространение на личното име ГЕОРГИ" (Български език, 1988, 304–306), "Личните имена в с. Кръвеник в Севлиеvsка община" (Е з и к и литература, 1990, № 3, 31–39), "Състояние и проблеми на българската антропонимия" (В: С ъ с т о я н и е и проблеми на българската ономастика. Т. 1. Велико Търново, 1990, 10–19), "Някои наблюдения над фамилните имена в Дряновско" (– В: С ъ с т о я н и е и проблеми на българската ономастика, Велико Търново, 1990, 116 – 117), "Произход, значение и разпространение на светските и духовните имена на Софроний Врачански" (– В: С о ф р о н и й Врачански и проблемите на възрожденската ни култура", Велико Търново, 1990, 75–79), "Лични имена в България по имена на растения" (О п о т а s t i с а, 37, Krakow, 1982, 169–182), "Най-разпространето име в съвременната ни личноименна система (Мария – Марийка)" (Б ъ л г а р с к и език, 1993, 6, 499–501), както и някои научно-популярни публикации, например за името Десислава, Асеновци, за свободния избор на личното име и др. Безспорно най-значимо постижение за автора, както

и въобще за българската наука в областта на антропонимията е отпечатаният през 1995 г. "Честотно-етимологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия" (Велико Търново, 1995, 620 с.), плод на многогодишна изследователска работа. Издаването му е финансирано от Великотърновския университет и е посветено на 75-годишнината на автора, макар че това не е специално отбелязано. Сам по себе си речникът може да бъде венец на едно изследователско дело и дело на цял един живот. Той съдържа имената на всички българи от 1891 до 1980 г. с честотност над 1. Речниковата статия съдържа данни за общия брой на родените, за първата година на поява на името, статистически данни за броя на родените по райони и по десетилетки и етимологична бележка. Новост в речника са приложените многобройни статистически справки за честотност и разпространение на имената, които могат да се разглеждат като самостоятелно приносно изследване. В много отношения речникът е уникален и представлява неоценим принос към изследването не само на българската, но и на балканската и славянската антропонимия.

Безспорен интерес за специалистите представлява статията "Галактиката в представите и космогонията на българския народ" (- В: С л а в и с т и ч н и проучвания, Велико Търново, 1988, 23-27), както и редица етимологични бележки, които илюстрират многопосочността на научните интереси на автора.

Научното творчество на проф. Н. Ковачев включва и още дузина непубликувани книги, някои от които обсъдени и приети за печат в БАН преди години и задържани по различни причини. Такива са: "Местните имена във Великотърновско" (593 с. машинопис, обсъдена и приета за печат през 1983 г.), "Местните имена в Дряновско и Тревненско" (1987, 408 с. машинопис), "Местните имена в Беленско" (1987, 311 с. машинопис, в съавторство с Росица Ковачева-Цветанова), "Географските имена в Ловешкия край" (1987, 1250 с. машинопис). Подготвени за печат са и следните книги: "Личните и фамилните имена в Ловешкия край" (1988, 872 с. машинопис, в съавторство с Росица Ковачева-Цветанова), "Препоръчителен честотно-тълковен речник на личните имена у българите 1901 - 1970 г" (1988, 1400

с. машинопис), "По пожълтелите книги и каменните плочи на миналото в Севлиевския край. Надписи, пътеписи, бележки" (1988, 173 с.), "Народните названия на звездите и съзвездията в България" (1989, 130 с. машинопис), "РОСИЦА" – народни песни от Севлиево" (1988, 520 с.) и книги за Априлското въстание в Севлиево околия, за автора на "Един завет" Иван Йончев, за поетесите Димана Данева и Екатерина Ненчева, както и подборна стихосбирка от собствено поетично творчество. Тематичното разнообразие на този списък от непубликувани приноси изследвания още веднъж показва многопосочността на изследователските интереси на учения и твореца Николай Ковачев. Самото им наличие доказва, че той не е бил галеник на съдбата, независимо от заеманите от него постове в иерархията на университетската администрация, в Съюза на научните работници и др., от множеството присъждани награди и отличия. Той нито е търсил, нито е очаквал специални привилегии. Писаните и произнасяни хвалебствия по негов адрес са в драстично противоречие с реалната незаинтересованост и обидно безразличие на администраторите в науката към научните му проекти с национална значимост, но видният учен не се отказва от реализацията на нито една своя идея. Най-значимата от тях е създаването на национален ономастичен архив като база за изработване на Български топонимичен речник и атлас и Български антропономичен речник и атлас. На тази идея е подчинена дейността му след 1963 г. като университетски преподавател и учен. С тази идея е свързан и опитът му да обедини българските ономасти и краеведи. Конкретни стъпки за реализирането ѝ са организирани по негова идея и с активното му участие Първа и Втора кръгла маса по проблемите на българската ономастика (през 1989 и 1990 г. съвместно със секция "Българска ономастика" към Института за български език при БАН) и Първата българска конференция по ономастика "Принципи за съставяне на български топонимичен речник и атлас", проведена пак във Велико Търново през 1991 г., с участието на видни ономасти от страната и чужбина.

Приносът на Николай Ковачев за развитието на българската ономастика би бил недооценен, ако не си даваме сметка

за неговата работа на редактор, рецензент, научен ръководител и педагог, отразени в новоиздадената му биобиблиография (В. Търново, 1999). Под негово ръководство израстна аспирантката му Анастасия Кондукторова-Вълканова, която защити дисертация върху словообразуването на българските лични имена. Под негово ръководство са разработени и защитени над 400 дипломни работи и хиляди домашни и курсови работи по ономастика. Под негово ръководство са се формирали като учени редица изявени вече ономасти, бивши негови студенти във Великотърновския университет, като Тодор Балкански, Драгомир Лалчев, Иван Чобанов, Белчо Кръстев, Петър Вълков, Недялка Иванова, Пенка Радева, Кирил Цанков, Мария Ангелова-Атанасова, Анелия Петкова, както и изявени краеведи като Руско Калев, Иван Градешлиев и редица други негови възпитаници, запазили траен интерес към ономастиката и краезнанието след първата с любов изработена домашна, курсова или дипломна работа по ономастика. Това е повече от достатъчно основание да твърдим, че с цялостната си работа на педагог и учен проф. Н. Ковачев е допринесъл за превръщането на Филологическия факултет на Великотърновския университет в своеобразна школа за ономасти и краеведи.

Проф. Николай Ковачев празнува днес 80-годишнината си стоплян не толкова от многобройните отличия (ордени, медали, значки и грамоти), колкото от реалното признание на научната ни общественост, на своите колеги и студенти, впечатлени от обема и качеството на научната му продукция, от невероятната му енергия и трудолюбие, от човешката му и научна извисеност, от неговото родолюбие и обществена активност. Неговата творческа пълноценност и активност и умението му да вижда проблемите на науката в далечна перспектива са обещание за още много значими приноси на автора в българската ономастика.

В тази връзка имам приятното задължение да съобщя на всички присъстващи и на скъпия ни юбиляр приятната вест, че в издателския план на ВТУ е включена и предстои да бъде отпечатана като специален юбилеен подарък от Центъра по българска ономастика и ръководството на Великотърновския университет монографията му "Местните имена на Вели-

котърновско”.

Позволете ми в деня на юбилейната му годишнина от Ваше име и лично от свое да му пожелаая крепко здраве и дълголетна активност, за да види реализирани идеите си за обединяване на българските ономасти около национално значимите проблеми; да доведем заедно до успешен край започнатото дело по създаване на Речник и Атлас на фамилните имена у българите и изграждане на Компютърен архив-картотека на българската топонимия; за да изживее още много щастливи мигове с всички, които го обичат и почитат.

Честит празник, скъпи учителю! Честит празник и за многая лета!

доц. д-р Мария АНГЕЛОВА-АТАНАСОВА